

Pole vzkazují:

Chovejte se k nám zodpovědně!

Česká republika, společně se Slovenskem, se mohou pochlubit dvěma prvenstvími v Evropě. Máme největší produkční půdní bloky s nejvyšším podílem pronajaté půdy, na druhé straně zde existuje značně vysoká fragmentace vlastnických pozemků. Tento paradox (nazvaný Farmland Rental Paradox), představující výrazný rozdíl mezi strukturou vlastnických pozemků a skutečným využitím půdních bloků zemědělské půdy, způsobuje spoustu problémů.

Velká část vlastnických pozemků je extrémně malých, často nevhodného tvaru bez přístupu ze stávajících polních cest, navíc uzamčeno uprostřed ohromných ládnů, které vznikají pronájmem těchto malých parcel. Nadměrné produkční bloky přispívají k homogenizaci krajiny, což je spojeno s mnoha negativními projevy. Jde zejména o sociální a ekonomické důsledky (změna charakteru venkova, růst velkých zemědělských společností na úkor malých a středních farem) nebo environmentální dopady (ztráta biodiverzity na ekosystémové úrovni, nárůst ohrožení erozí, snížení estetické kvality krajiny). Z toho důvodu je tento jev považován za novou formu a příčinu degradace půdy.

Pozemkové úpravy

V současné době jediným nástrojem (samořejmě kromě dohody s vlastníkem sousedních pozemků), jak zpřístupnit pozemky a upravit jejich tvar pro efektivnější hospodaření, jsou pozemkové úpravy, které jsou financovány státem. Požádáte-li pozemkový úřad o provedení pozemkových úprav samostatně, bude vždy na zvážení úřadu, zda pozemkovou úpravu provede. Pozemkový úřad je povinen zahájit pozemkové úpravy pouze pokud se pro to vysloví vlastníci pozemků nadpoloviční výměry zemědělské půdy v dotčeném katastrálním území. Vlastníkovi, který hodlá začít hospodařit a jemuž nelze vyčlenit jeho vlastní pozemky, může pozemkový úřad poskytnout technickou pomoc při vyměření jiných

pozemků, jestliže se na tom dohodne s jejich vlastníky a nájemci.

Pozemkové úpravy byly zahájeny v roce 1991 a do roku 2013 bylo zpracováno formou jednoduchých (JPÚ) nebo komplexních úprav (KoPÚ) 24,8 % území ČR (5 168 katastrálních území z celkového počtu 13 026 katastrálních území

Změna struktury pozemků – porovnání leteckého snímku z 50. let a ortofoto ze současnosti.

v ČR). Vzhledem k časové a investiční náročnosti v procesu pozemkových úprav jejich postup stále neodpovídá potřebám dotčených obcí a vlastníků, ale také uživatelů půdy a zainteresovaných orgánů státní správy. Z toho důvodu je potřeba, aby se zpracování pozemkových úprav do budoucna významně zefektivnilo.

Zodpovědné vlastnictví

Jak se ovšem stát zodpovědným vlastníkem zemědělské půdy, i přesto, že sami nehospodaříte? Například si podmíníte, aby se o vaši půdu pečovalo tak, aby nedocházelo k její degradaci. Ve většině smluv, které jsou uzavřeny mezi vlastníkem a nájemcem bohužel tato podmínka není. Výhodou již zmíněných pozemkových úprav je, že ruší stávající nájemní smlouvy a vlastníci tak mohou začít přemýšlet

o zodpovědnějším přístupu ke svým pozemkům pomocí nové nájemní smlouvy.

Pokud stávající zemědělec nechce přistoupit na tyto podmínky, nebojte se pronajmout půdu například nově začínajícím hospodářům, a tím jim pomoci překonat překážky, které je čekají na cestě k získání pozemků. Přístup k půdě pro bezzemky totiž není vůbec snadný. Banky či hlavní představitelé zemědělců, například Agrární

komora, ve spolupráci s vládou, a v souvislosti s zemědělsko-potravinářským průmyslem, mají tendenci podporovat specializované, kapitálově intenzivní formy zemědělství bez ohledu na dopady na životní prostředí. Drobní hospodáři bohužel nejsou prioritní skupinou na seznamu podpor, zvláště pokud pocházejí z nezemědělského prostředí.

Pokud na půdě nechcete sami hospodařit, je zajímavou možností, jak podpořit začínajícího hospodáře, založení Komunitou podporované zemědělství (KPZ). To je v České republice pomalu na vzestupu. Své pozemky pronajmete novému hospodáři, kterému tak zajistíte prostředí, ve kterém může pěstovat kvalitní a zdravé potraviny v režimu ekologického či biodynamického zemědělství, a můžete společně přispívat k ochraně a tvorbě krajiny. Přínosem je oboustranná spolupráce a podpora i ze strany ostatních členů KPZ. KPZ nemá předepsaný model, je to široký rámec, který umožňuje velkou škálu variací, jež sdílí důraz na potravinový systém, utvářený a řízený místními lidmi, z místních zdrojů a na základě principů solidarity, ekonomické lokalizace, udržitelnosti, soběstačnosti a ohledů na životní prostředí.

Inspirujte se: Terre de liens

Pro zodpovědné vlastníky půdy může být zajímavou inspirací organizace Terre de liens (www.terredeliens.org), která vznikla ve Francii v roce 2003. Jejím hlavním posláním je aktivovat diskusi mezi širokou veřejností o využívání a ochraně zemědělské půdy. Snaží se o vytvoření příznivých podmínek prostřednictvím správy dostupných pozemků, které nabízí zemědělcům, kteří přijali ekologický způsob hospodaření jako životní filozofii. K této myšlence je ➡

Dobrou pomůckou zodpovědného vlastníka může být publikace Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy (VÚMOP), Metodika půdního průzkumu zemědělských pozemků pro pachtovní smlouvy, ve které lze najít vzor smlouvy, která zajišťuje zodpovědný přístup obou stran k ochraně zemědělského půdního fondu. Příručka je určena pro vlastníky zemědělské půdy, kteří na ni sami nehospodaří a půdu pronajímají. Cílem metodiky je zabránění poškození půdy nesprávným obhospodařováním nájemce a snižováním ceny pozemku. Obdobně je metodika určena i poctivým nájemcům půdy, kteří chtějí mít jistotu, že po uplynutí doby nájmu nebudou neoprávněně nařčeni, že půdu poškodili.

➡ vedlo poznání, že přístup k půdě, tj. hledání volných pozemků, není vždy jednoduché, neboť pronájem či koupě a bezpečný přístup k pozemkům je často hlavní překážkou pro lidi bez půdy. Peníze na svoji činnost získávají pomocí finančních příspěvků od místních obyvatel, spotřebitelů a dalších spřátelených občanů. Vlastníci pozemky organizaci většinou prodají, ovšem často i pronajmou a organizace tyto pozemky spravuje a hledá vhodné zájemce, kteří na nich budou hospodařit v souladu s principy stanovenými organizací.

Organizace Terre de liens navíc zajišťuje vzdělávání o ekologickém a biodyna-

mickém zemědělství, ochraně přírody a krajiny, etickém financování, ekonomické solidaritě a rozvoji venkova. Podporuje společenské investice, otevřené pro všechny občany, aby každý mohl přispět při tvorbě sociálních a ekologických hodnot venkova. Důležitým posláním organizace je tvorba sítě zájemců o ekologické či biodynamické zemědělství – ucelená síť producentů a spotřebitelů, přičemž dochází k dlouhodobému vzdělávání a poskytování informací týkající se ochrany půdy.

Myšlenky Terre de liens ovšem nejsou osamoceny, přístup k půdě (Access to Land) rezonuje po celé Evropě a mnoho dalších organizací se nechalo inspirovat jejich posláním, například v Německu – Regionalwert AG, v Belgii – Terre en vue nebo v Anglii – Soil Association and Biodynamic Land Trust a další. V současné době vzniká síť těchto organizací, aby mohly šířit efektivněji myšlenky Access to Land (www.accesstoland.eu)

i do ostatních evropských zemí. Praktické příklady, jak tento systém funguje, můžete nalézt například zde: www.forum-synergies.eu/rubrique16.html.

Nenastal tedy čas i v České republice k založení organizace, která bude šířit poslání a myšlenky evropské sítě Access to Land pro udržitelné zemědělské hospodaření v souladu s ochranou přírody a krajiny a tím pomáhat vlastníkům k zodpovědnější správě jejich pozemků? Je nejvyšší čas začít propojovat sdružení občanů, neziskových organizací a veřejných činitelů, kteří chtějí zastavit úbytek a degradaci zemědělské půdy, usnadnit zemědělcům přístup k půdě (koupí či pronájmem pozemků), vytvářet férové finanční i sociální prostředí, informovat veřejnost a shromažďovat důležité informace týkající se ochrany zemědělské půdy. Hlavním posláním organizace by měla zůstat garance toho, že se na pozemcích bude hospodařit šetrným způsobem splňujícím principy ekologického či biodynamického zemědělství. Důležitým přínosem tohoto zasíťování může být i efektivnější ochrana půdy před spekulanty a investory.

Vratislava Janovská,
CoolAND (www.cooland.cz)

Text vznikl za podpory Ministerstva zemědělství ČR v rámci projektu „Informování veřejnosti o biopotravinách a ekologickém zemědělství“.

Farmland rental paradox - Vlevo současná struktura půdního bloku, vpravo vlastnická struktura téhož pozemku. Velké množství malých parcel, vrácených v restitucích majitelům, zůstává uzamčeno bez možnosti přístupu ve scelém půdním bloku. Ten vznikl rozoráním vlastnických hranic v 50. letech. Všimněte si, že půdní blok je větší než vesnice v sousedství.

ÚRODNOST PŮDY

S nad nikdy se toho o úrodnosti půdy nenapsalo a nenamluvilo tolik jako v posledních letech. Účinnost tohoto snažení nijak v reálu nepozorují. Tato kritika se týká hlavně konvenčního zemědělství, které obhospodařuje rozhodující výměry zemědělské půdy. Ekologičtí zemědělci mají poměrně přesně stanovená pravidla, a proto by se jich následující výtky týkat neměly. Protože i v našich řadách je jisté co zlepšovat, tak nemůže vadit si určité záležitosti připomenout. Proto se zaměřím hlavně na chyby, které lze obecně v terénu pozorovat.

Případ 1. Jedete členitou krajinou a ejhle! Na dlouhém svahu porost kukuřice, radost se podívat. Projíždíte tudy po bouřce – a ejhle – v polní úžlabině je poměrně široké, do hloubky, pod vrstvu ornice vybrané koryto. Pod silnicí na louce velká vrstva kvalitní ornice. Nikomu to moc nevadí, pokud tato hmota nezaplní náves nebo náměstí a nenadělá tak zvané škodu na majetku. Rozhořčení občanů je oprávněné. Ale, že škoda na poli je mnohem důležitější, to se přejde. Však to po sklizni pomocí mechanizace nějak srovnáme. Že jeden centimetr ornice přeměnou z horniny se tvoří 40 až 100 let je taková nějaká teorie. Máme přece důležitější starosti.

Případ 2. Podnik hospodaří bez živočišné výroby. Pěstuje hlavně obilí a řepku. Tato úzká specializace mu ušetří finance, protože nemusí pořizovat technologické

linky pro další plodiny. Takže úspěšný ekonomický krok. Pícniny (jetele) nevede, co by s touto hmotu dělal. Vlastně ani slámu nepotřebuje. Dá se přece prodat do spaloven a budou zase korunky. Plevle, choroby, škůdci? Na ty máme chemii. Umíme využít poznatky vědy a výsledky

výzkumu. Ale jen tak mimochodem, živiny obsažené v 1 tuně slámy při přepočtu na průmyslová hnojiva představují hodnotu kolem 1 300 Kč. A to neberu v úvahu organickou hmotu, materiál pro tvorbu humusu. Moudrý sedlák proto slámu nikdy neprodával.

Případ 3. Po středně silném dešti stojí na poli louže jako malý rybníček. Vzbuzuje to dojem, že půda je vodou maximálně nasycena. Ale to je omyl, protože po dvou dalších dnech není po vodě ani památka. Během několika hodin povrch osychá a rostliny v krátké době opět živoří z nedostatku vláhy. Je zajímavé, že na sousedním pozemku obhospodařovaném ekologicky tyto projevy pozorovat nelze. Zdá se, že v tomto případě je vlhkost ➡

